

Marečková, Marie

Velikost města Prešova

In: Marečková, Marie. *Společenská struktura Prešova v 17. století*. Vyd. 1.
Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, pp. 27-35

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122036>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

I

VELIKOST MĚSTA PREŠOVA

Do tabulky I/1 jsou shrnuty údaje o minimálním počtu domů v Prešově roku 1619, zjištěné analýzou knihy městské dávky vnitřního města a předměstí. Prešov měl v rámci hradeb 530 domů, z toho 201 jich stálo na náměstí. Z jeho čtyř částí měla nejvíce domů (64) druhá čtvrt, zatímco v ostatních městských čtvrtích, kde bylo celkem 329 domů, byla největší zastavěnost v Ertemlaku (72 domy), Při hradbách I (65) a ve Slovenské ulici (63). Na předměstí stálo 75 domů: v Horním předměstí 34 a v Novém Egyptě 15, v Dolním předměstí 23 a v Nové ulici 3 domy. Celkem tedy měl Prešov roku 1619 včetně předměstí 605 domů.

Prešovské náměstí, Slovenská, Růžová a Maďarská ulice byly zastavěny již roku 1428 a počet domů se podstatně neměnil. V ostatních částech města — Při hradbách I a II a zvláště v Ertemlaku přibývalo kolem 150 domů, předměstí se nerozrůstalo.¹ Nejméně 50 domů ve čtvrtích Při hradbách I a II a Ertemlak vzniklo po roce 1551, kdy bylo ve vnitřním městě mimo náměstí 273 domů, na náměstí 176 domů. Předměstí mělo zřejmě jen o 10 domů méně než roku 1619.² Dále se rozrůstala zvláště předměstská čtvrt Nová ulice, kde bylo roku 1635 již 16 domů a roku 1650 pak 19 domů. V počtu městských domů k závažnějším a dlouhodobým změnám do šedesátých let 17. století nedošlo. Těžiště vývoje bylo uvnitř města, na předměstí byla zhruba čtvrtina počtu domů celé aglomerace. V dobách neustálých vojenských nepokojů se nemohlo předměstí výrazněji rozrůstat a mělo do jisté míry provizorní charakter. V případě nebezpečí měly být předměstské domy demolovány, aby nesnižovaly obranyschopnost městského opevnění.³

Bardějov měl roku 1619 celkem 566 domů, z toho 184 domy ve vnitřním městě a 382 domy na předměstí. Prešov měl téměř trojnásobný počet domů uvnitř hradeb, avšak jeho předměstí nedosahovala výraznějšího podílu na

¹ Dejiny Prešova I, s. 77 n. — G á c s o v á, A.: Spoločenská štruktúra mesta Prešova, s. 354.

² G á c s o v á, A.: Spoločenská štruktúra mesta Prešova, s. 352, 355.

³ H a l a g a, O. R.: Právny, územný a populačný vývoj mesta Košic, s. 42.

celkovém počtu domů města. Počtem všech domů se Prešov zřejmě téměř vyrovnal Levoči, kde roku 1620 byly 692 domy (včetně domů nezdaňovaných a opuštěných).⁴ Kežmarok měl koncem 16. století nejvýše 355 domů, Spišské Podhradí roku 1575 celkem 262 domy.⁵

Přes nevyvážený poměr městských a předměstských domů Prešov odpovídal velikostí velkým českým a moravským městům Brnu (které mělo koncem 16. století poměr domů vnitřního města a předměstí 510 : 29), Jihlavě (570 : 230), Kutné Hoře (v šedesátých letech 16. století 600 : 350), Žatci (290 : 410), Hradci Králové (780 domů) a byl větší než Znojmo (koncem 16. století 410 : 40), Most (v šedesátých letech 16. století 290 : 150)⁶ a Broumov (počátkem 17. století 235 : 203).⁷

V prešovských knihách městské dávky bylo 25 objektů označeno jako zemědělské statky či dvory, které vlastnilo 24 měšťanů (tabulka II/2). Na náměstí jich bydlelo 22, nejvíce (11) ve druhé čtvrti, kde jednomu patřily dva dvory. Dvůr měl i obyvatel Maďarské ulice a čtvrti Při hradbách II. Jednalo se o hospodářská stavení, obývaná služebnictvem a čeledí, jejichž agrární charakter byl jasně patrný (dobytek, drůbež, stáje, stodoly, sýpky). Nacházela se nejen na předměstí, ale i v Růžové ulici, v obou čtvrtích Při hradbách, ba i v ulici Slovenské. Nápadný vzrůst počtu dvorů proti situaci v první polovině 16. století (např. roku 1551 bylo v Prešově jen 8 dvorů)⁸ lze sice zčásti vysvětlit důslednější evidencí, avšak současně svědčí o tom, že zemědělská výroba jako jedna z forem ekonomické aktivity zámožnějších prešovských měšťanů nabývala na významu. Obdobná situace byla v Bardějově, kde počet dvorů od poloviny 16. století vzrůstal, takže roku 1619 zde bylo 37 dvorů.

Vlastnictví dvou a více domů bylo však v Bardějově pětkrát častější než v Prešově, kde mělo roku 1619 dva domy 10 měšťanů vnitřního města, z nichž 8 bydlelo na náměstí, stejně jako dva majitelé tří domů. V Bardějově mělo roku 1619 dva domy 51 měšťanů, tři a více domů 11 měšťanů. To byla téměř třetina majitelů domů ve vnitřním městě, především obyvatelé náměstí, tedy většina majetných měšťanů. V Prešově však na rozdíl od Bardějova ani v první polovině 16. století nedocházelo ke kumulování tohoto typu nemovitého majetku v takové míře jako v Bardějově. Např. roku 1551 vlastnilo 2 domy 20 prešovských měšťanů.⁹ Také v Levoči v 17. století se bohatí měšťané, z nichž někteří vlastnili 4—5 domů, zaměřili na koupi dalších domů ve větší míře než v Prešově.¹⁰ Většině majetnějších obyvatel Prešova v 17. století patřil jen jeden dům, jejich investice byly orientovány zřejmě jiným

⁴ Suchý, M.: Dejiny Levoče I, s. 270.

⁵ Suchý, M.: Dejiny Levoče I, s. 268.

⁶ Marek, J.: Řemeslná výroba v moravských městech, s. 129, 130.

⁷ Janáček, J.: Řemeslná výroba v českých městech, s. 208.

⁸ Gácsová, A.: Spoločenská štruktúra mesta Prešova, s. 355.

⁹ Gácsová, A.: Spoločenská štruktúra mesta Prešova, s. 355.

¹⁰ Suchý, M.: Dejiny Levoče I, s. 275.

směrem. Stejně tak v moravských královských městech koncem 16. století jen několik měšťanů nakupovalo více domů.¹¹

Počet majitelů domů v Prešově v letech 1619—1660 se pohyboval mezi 592 a 711 (tabulka I/2). Zhruba osmina majitelů domů obývala předměstí. Od poloviny 16. století, kdy bylo v celém městě 514 majitelů domů, z toho 449 ve vnitřním městě (na náměstí 176) a 65 na předměstí,¹² počet majitelů domů vzrůstal. V letech 1619—1660 byl přírůstek téměř o třetinu větší než v období 1551—1619. Přibývalo především majitelů domů ve čtvrtích vnitřního města mimo náměstí, zejména v letech 1624—1645. Vzrůstaly vcelku rovnoměrně všechny čtvrti s výjimkou Slovenské a Maďarské ulice. Stejný trend byl i na předměstí, i když přírůstek nebyl tak výrazný. V letech 1629 až 1635 stoupl počet nových majitelů domů v Nové ulici Dolního předměstí ze tří na 16. Na náměstí přibýlo do poloviny třicátých let 17. století deset majitelů domů, pak jejich počet stagnoval a k roku 1660 se o dva snížil.

Podle údajů prešovského rejstříku kontribuce z roku 1606 (třetí rejstřík), evidujícího obyvatele, kteří poskytli městu půjčku v hotovosti na sedmou kontribuci, byl na náměstí a v Růžové ulici tento počet poplatníků (v závorce uvádíme počet majitelů domů k roku 1619): první čtvrt 76 (42), druhá čtvrt 98 (59), třetí čtvrt 92 (48), čtvrtá čtvrt 96 (38), Růžová ulice 78 (38). Rejstříkem kontribuce z roku 1606 bylo registrováno v pěti čtvrtích vnitřního města o 95 % více osob než knihou městské dávky vnitřního města roku 1619. Nájemnických domácností v těchto pěti čtvrtích roku 1617 bylo pouze 84. Věřiteli města roku 1606 se nepochybně stávali zejména další členové domácnosti majitelů domů, sourozenci, rodiče, případně i jiné osoby, nájemníci zřejmě jen zřídka.

Roku 1620 bylo v Levoči 682 vlastníků domů, tedy o 89 více než v Prešově roku 1619. Zatímco v Levoči jejich počet v jednolivých desetiletích kolísal, ale vcelku vykazoval mírný vzestup, takže roku 1660 bylo zde 702 majitelů domů,¹³ v Prešově byl růst průběžný a výraznější. Roku 1660 tak Prešov počtem vlastníků domů již Levoču předčil. Stejně tak v porovnání s Bardějovem, který roku 1619 měl 484 majitele domů (z toho 171 ve vnitřním městě) a roku 1645 již 506 majitelů domů (181 ve vnitřním městě), vývojový trend Prešova vykazuje příznivější obraz. Zejména když přihlédneme k vývoji Bardějova během prvé poloviny 17. století, kdy počet majitelů domů vcelku stagnoval a zvyšoval se pouze počet majitelů domů vnitřního města, je tato situace zřetelněji patrná. V Kežmarku bylo roku 1542 majitelů domů 270,¹⁴ v Sabinově roku 1566 bylo majitelů domů 269.¹⁵

Údaje seznamu nájemníků z roku 1617 jsme použili k sestavení tabulky I/3.

¹¹ Marek, J.: Společenská struktura moravských královských měst, s. 42.

¹² Gácsová, A.: Spoločenská štruktúra mesta Prešova, s. 352.

¹³ Suchý, M.: Vývoj majetkovej diferenciacie levočského obyvateľstva, s. 67.

¹⁴ Gácsová, A.: Spoločenská štruktúra Kežmarku, s. 362.

¹⁵ Sabinov a okolie, s. 64.

Nájemnické domácnosti, kterých bylo v celém městě 285, představovaly zhruba pětinu domácností majitelů domů. Vzhledem k situaci v letech 1465 a 1551, kdy bylo v Prešově evidováno 152 a 145 nájemníků,¹⁶ došlo k jejich podstatnému vzrůstu, avšak roku 1663 bylo v Prešově evidováno už jen 173 nájemníků.¹⁷ Obdobný vývoj nastal v Bardějově, kde roku 1619 dosáhl počet nájemníků vrcholu — 272, zatímco během první poloviny 17. století kolísal od 154 (roku 1605) ke 184 (roku 1645). Je z toho zřejmé, že nájemníci představovali nejmobilnější složku městského obyvatelstva. O počtu nájemníků v Levoči máme informace až k roku 1671 (167 nájemníků).¹⁸ Počet nájemníků v Prešově roku 1619 a 1663 byl vyšší než v Brně v polovině 16. století a v podstatě se vyrovnal počtu nájemníků olomouckých z poloviny 16. století.¹⁹

Roku 1619 bydlelo 285 prešovských nájemníků ve 219 domech, tj. 25,35 % jejich celkového počtu. Soustřeďovali se ponejvíce ve vnitřním městě, kde obývali 29,44 % všech domů (z toho 34,65 % domů na náměstí a 26,96 % domů v ostatních čtvrtích vnitřního města), zatímco na předměstí žili pouze v 19,23 % domů.

Zcela jiný obraz však dostaneme sledováním průměrné koncentrace nájemníků v domech jimi obývaných (tabulka I/4). Zatímco v celém městě připadalo na dům s nájemníky v průměru 1,305 a ve vnitřním městě 1,278 nájemnických domácností, v předměstských domech se soustřeďovalo průměrně 1,410 nájemnických domácností. Sestavíme-li podle těchto ukazatelů pořadí prešovských čtvrtí, dostaneme tento obraz: Dolní předměstí (1,571), Nový Egypt (1,555), Růžová ulice (1,400), Při hradbách II (1,363) a Při hradbách I (1,341). Více nájemníků v jednom domě se tedy soustřeďovalo v nejhudších předměstských čtvrtích a pak v těch částech vnitřního města, kde byly evidovány dvory majetnějších měšťanů.

Bardějovští nájemníci v první polovině 17. století žili ve 23—33 % domů, nejvíce roku 1619. Tehdy připadalo na jeden dům s nájemníky 1,367 jejich domácností (1,167 ve vnitřním městě a 1,394 na předměstí), po roce 1624, kdy na jeden předměstský dům s nájemníky připadalo dokonce 1,426 nájemnických domácností, se poměr snižoval. Také bardějovští nájemníci se soustřeďovali zejména v domech chudších předměstských čtvrtí.

Z údajů tabulky I/3 je zřejmé, že čtvrtina prešovských nájemníků bydlela na náměstí (24,56 %), více než polovina v ostatních čtvrtích vnitřního města (56,14 %) a zhruba pětinu na předměstí (19,30 %). V porovnání s Bardějovem, kde na předměstí bylo registrováno 85—90 % nájemníků, byla situace v Prešově zcela opačná. Koncentrace nájemníků byla větší ve vnitřním městě než na předměstí. Roku 1617 představovali nájemníci 31,39 % prešovského

¹⁶ G á c s o v á, A.: Společenská struktura města Prešova, s. 351, 352.

¹⁷ Dejiny Prešova I, s. 115.

¹⁸ S u c h ý, M.: Vývoj majetkovej diferenciacie levočského obyvatelstva, s. 68.

¹⁹ M a r e k, J.: Společenská struktura moravských královských měst, s. 34.

obyvatelstva. Jejich podíl na předměstí byl 33,33 %, ve čtvrtích vnitřního města mimo náměstí představovali 32,45 %, na náměstí pouze 27,67 % obyvatel.

Počet majitelů domů v tabulce I/3, který jsme získali analýzou seznamu nájemníků z roku 1617, se v jednotlivých částech vnitřního města a předměstí v podstatě neodlišuje od obdobných údajů, čerpaných z knih městské dávky vnitřního města a předměstí k roku 1619. Markantnější úbytek 25 majitelů domů v Horním předměstí lze vysvětlit charakterem těchto čtvrtí. Šlo nám zejména o to, abychom získali podklad pro stanovení počtu obyvatel z jednoho druhu pramene. Povšimneme-li si podrobněji procentuálních poměrů počtu majitelů domů a nájemníků v jednotlivých čtvrtích města i předměstí, je zřejmé, že byl v podstatě obdobný. Na základě toho lze soudit, že zjištěný počet majitelů domů umožní určit alespoň vývojový trend demografických změn i po roce 1619, vzrůst, případně pokles počtu obyvatel Prešova do roku 1660.

Na základě údajů tabulky I/3 je možno odvodit počet prešovského obyvatelstva roku 1617. Pro porovnání uvedeme, že Bardějov roku 1619 měl 3 538 obyvatel, Levoča roku 1620 — 4 500 obyvatel,²⁰ Košice roku 1632 — 5 704 obyvatel,²¹ Sabinov koncem 16. století 2 700 obyvatel,²² Kežmarok v polovině 16. století 2 000—2 200 obyvatel,²³ Banská Bystrica v polovině 16. století 3 000 obyvatel, Banská Štiavnica 2 600 obyvatel a Kremnica 1 600 obyvatel.²⁴ Počátkem 17. století měla Olomouc 6 000—10 000 obyvatel, Jihlava 5 000—6 000, Brno 4 000—5 000, Znojmo 3 000—4 000, Uherské Hradiště a Uničov 1 500—2 500,²⁵ Praha 60 000—70 000,²⁶ Krakov roku 1642 19 800,²⁷ Nowy Sącz v první polovině 17. století 3 500—4 200,²⁸ Jarosław roku 1629 3 100, Przemyśl 6 100 a Przeworsk 3 400 obyvatel.²⁹

Podle Bücherova koeficientu žilo v Prešově roku 1617 celkem 4 249 obyvatel, z toho 3 491 ve vnitřním městě (82,16 %) a 758 na předměstí (17,86 %). Je však nutno počítat také s obyvateli, které nezachytily výchozí

²⁰ Suchý, M.: *Dejiny Levoče I*, s. 273. Počítal s koeficientem 6,58. Vycházel z počtu 682 majitelé domů.

²¹ Halaga, O. R.: *Právní, územný a populačný vývoj mesta Košíc*, s. 55.

²² Sabinov a okolie, s. 66.

²³ Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Kežmarku*, s. 361.

²⁴ Paulinyi, O.: *A garam-vidéki bányavárosok lakosságának lélekszáma a 16. század derekán. Történelmi szemle 1*, 1958, s. 374.

²⁵ Hrubý, F.: *Moravská šlechta roku 1619, její jmění a náboženské vyznání. Časopis Matice moravské 66*, 1922, s. 121, 122.

²⁶ Janáček, J.: *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*, s. 35.

²⁷ Pachonński, J.: *Zmierzch sławetnych. Z życia mieszczan w Krakowie w 17 i 18 wieku. Kraków 1956*, s. 391.

²⁸ Dunin-Wasowicz (Zaboklicka), A.: *Kapitał mieszczański Nowego Sącza*, s. 23.

²⁹ Horn, M.: *Lokalizacja cechów*, s. 407. — Další porovnávací údaje viz Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Bardejova*, s. 48 n.

prameny. Domníváme se, že získaná čísla můžeme zvýšit o 10 0/0 (maximálně o 20 0/0), abychom přihlédlí k neměšťanským složkám obyvatelstva a k nevidované městské chudině.

V evropském měřítku představoval Prešov roku 1617 se 4 700—5 100 obyvateli město relativně malé, řadil se však stále k nejlidnatějším slovenským městům. Od roku 1551, kdy Prešov byl obýván 3 295 osobami, byl přírůstek lidnatosti o čtvrtinu vyšší a značně překročil i stav koncem 15. století. Roku 1465 měl Prešov 2 780 obyvatel.³⁰

Rozložení obyvatelstva mezi vnitřní město a předměstí se od poloviny 16. století výrazněji nezměnilo, se vzrůstem počtu obyvatel došlo k menšímu procentuálnímu přírůstku předměstského obyvatelstva, který byl vyvážen mírným poklesem poměru obyvatel vnitřního města, zvláště náměstí. Svědčí to o vyrovnaných a ustálených sídleních poměrech města Prešova. V rámci hradeb se soustřeďoval největší počet obyvatel na náměstí (1 184 osoby, 27,86 0/0), zejména v jeho druhé čtvrti. Z ostatních částí vnitřního města byl nejlidnatější Ertemlak (12,33 0/0), čtvrt Při hradbách I (11,56 0/0) a Slovenská ulice (9,15 0/0), na Horním předměstí bydlelo 10,02 0/0 městského obyvatelstva.

Trend demografického vývoje (tabulka I/5) v letech 1619—1660 prokazoval neustálý postupný vzestup, i když nebyl nijak bouřlivý. Tempo vzrůstu bylo rychlejší do poloviny třicátých let 17. století, pak se zpomalovalo, stále však udrželo vzestupnou tendenci. Stejnou linii sledoval počet obyvatelstva předměstí a vnitřního města, jen náměstí od čtyřicátých let 17. století podle těchto ukazatelů stagnovalo.

Při bližším pohledu na demografický vývoj jednotlivých městských čtvrtí je zřejmé, že jejich vzájemný poměr zůstal v letech 1619—1660 v podstatě zachován, jen Maďarská a Růžová ulice si po roce 1655 vyměnily pořadí. Čtvrt Při hradbách II prodělávala k roku 1645 větší vzrůst, který se pak korigoval, Ertemlak vykazoval mírný pokles k roku 1645, pak však vystřídáný přírůstkem lidnatosti. Na Horním předměstí došlo po roce 1629 ke zlomu jinak stále vzestupné linie vývoje. Počet obyvatel Nového Egypta mírně kolísal, vcelku však zachovával vzestupnou tendenci, stejně jako Dolní předměstí, kde byl zaznamenán jen k roku 1660 mírný pokles. V Nové ulici v letech 1629—1635 vzrostl počet obyvatel více než pětkrát, pak se mírně snižoval.

Na základě údajů tabulky I/5 lze zhruba odvodit počet obyvatel Prešova v jednotlivých letech, jestliže ke zjištěnému počtu členů domácností majitelů domů přiřadíme domácnosti nájemníků (kteří představovali jen část městské chudiny), další nemajetné složky obyvatel a obyvatelstvo neměšťanské. Vrchol demografického vývoje Prešova představoval rok 1660, kdy počet členů domácností majitelů domů činil 3 327 osob, tedy zhruba o 500 více než

³⁰ G á c s o v á, A.: Spoločenská štruktúra mesta Prešova, s. 351, 352. Počítala s koeficientem 5.

roku 1619. Počet obyvatel roku 1660 se zřejmě pohyboval mezi 4 900—5 300. Mírný, avšak stálý demografický vzestup Prešova v letech 1619—1660 je patrný porovnáním s poměry v Levoči³¹ a zvláště pak v Bardějově. Lze oprávněně předpokládat, že Prešov od poloviny 17. století se počtem obyvatel vyrovnal Levoči a zřejmě ji převýšil. Lidnatostí se zařadil za Košice, které zůstávaly největším východoslovenským městem.

Důsledky morových epidemií let 1622 a 1645 se podle údajů prešovských knih městské dávky vnitřního města a předměstí neprojevíly markantním úbytkem počtu obyvatelstva. Populační vývoj Prešova měl stále vzestupnou linii. Úmrtnost za těchto zhoubných epidemií byla nepochybně značná, zejména v chudších čtvrtích při hradbách vnitřního města a především v předměstských čtvrtích, kde se však projevilo jen jisté zpomalení přírůstku obyvatel, patrné zvláště mezi léty 1619—1624. Ztráty byly však korigovány (zřejmě přílivem nových obyvatel) daleko pružněji než v Bardějově, kde ještě roku 1624 bylo patrné výrazné snížení počtu obyvatelstva zvláště chudších předměstských čtvrtí. Až do roku 1645 Bardějov nedosáhl stavu lidnatosti z roku 1619. Zřejmě k tomu přispívala nejen skutečnost, že 70 % bardějovského obyvatelstva žilo v domech na předměstí, kde byly horší hygienické podmínky a větší koncentrace obyvatelstva v domech.

Porovnání intenzity imigrace určité části městského obyvatelstva, která podle údajů knih měšťanských práv Prešova a Bardějova z let 1597—1648³² získala měšťanské právo, svědčilo o lepších ekonomických možnostech Prešova. Průměrný roční přírůstek činil v Bardějově 12,33, v Prešově byl téměř dvojnásobný (22,79 %). Vrchol imigrační vlny spadl v obou městech do dvacátých let 17. století. V Prešově pokračoval příliv obyvatel s menším snížením až do sedmdesátých let 17. století, nejnižší byl v době hospodářské a politické nejistoty počátkem 17. století. Jen tehdy dosáhl obdobné kvantity i zájem o udělení bardějovského měšťanského práva. V dalších desetiletích (do roku 1648) přibývalo v Bardějově nových měšťanů méně než polovina prešovského stavu. K oživení přílivu obyvatel do Bardějova docházelo po morových epidemiích let 1622 a 1645, v Prešově byl přírůstek rovnoměrnější a i tato skutečnost svědčí o tom, že stagnující Bardějov bez pozoruhodnější úrovně řemeslné výroby a dálkového obchodu nepřitahoval mnoho nových obyvatel a nabízel existenci jen omezenému počtu měšťanů.

Další důkaz pro toto tvrzení dává porovnání poměru počtu obyvatel a intenzity imigrace. Roku 1617 žilo v Prešově 4 249 obyvatel, v Bardějově roku 1619 byl počet obyvatel 3 538. Poměru velikosti obou měst (1,119 : 1) však neodpovídal vztah průměrných ročních přírůstků nových měšťanů z let 1597 až 1648 (1,848 : 1), který byl pro Bardějov nepříznivější, než bychom podle

³¹ Suchý, M.: Vývoj majetkovej diferenciacie levočského obyvatelstva, s. 67. — Dejiny Levoče I, s. 273.

³² OAP, rkp. č. 2118, r. 1537—1676, kniha měšťanských práv. Státní okresní archiv Bardějov, fond Archív města Bardejova (dále jen OAB), rkp. č. 242, r. 1597—1648, kniha měšťanských práv.

jeho velikosti očekávali. Příliv obyvatel do Bardějova byl nepochybně vyšší, v souladu s velikostí města a jeho ekonomickými možnostmi. Údaje pramenů však informovaly právě o té složce městského obyvatelstva, jejíž přítomnost byla symptomem dynamiky městského hospodářství.

Většina imigrantů přicházela do Prešova z různých oblastí Slovenska (zejména z Bardějova, Levoče, Velkého Šariše, Kežmarku a Košic), poměrně značný byl příliv nových měšťanů z celých Uher, z Polska, Slezska, německé říše, Rakous, Sedmihradska, Moravy a Čech. V Bardějově bylo zastoupení územních celků v podstatě obdobné s výjimkou Rakous a Čech, z nichž nepřesídlil do Bardějova žádný nový měšťan, avšak podíl jednotlivých oblastí byl více než o polovinu nižší. Podle neúplných údajů košické knihy měšťanských práv³³ je zřejmé, že v první polovině 17. století nebyly Košice vyhledávány novými měšťany v té míře jako Prešov. Teritoriální rozsah košické imigrace byl obdobný jako v Prešově (s výjimkou Čech), větší byl však podíl tokajské oblasti. Navíc se s košickými měšťany stali dva Italové a jeden Bulhar.

K přestěhování se rozhodly většinou jen podnikavější složky městského obyvatelstva a v novém prostředí očekávaly zlepšení životních podmínek, nové možnosti práce a výdělku. S městským prostředím, do něhož přišly, měly převážně již dřívější styky a brzy s ním splynuly sňatky, zakoupením nemovitostí, domů a půdy. U emigrantů z Čech, Moravy, Lužice a Dolního Slezska, kteří se nechtěli podříditi ve věře zemskému zákonu své vlasti, vedle ekonomických momentů působilo i toto hledisko. Jako prosperující město byl Prešov vyhledáván řemeslníky, kteří tvořili minimálně 60,37 % nových spoluměšťanů, zatímco v Bardějově byla minimální hranice jejich podílu 36,19 %. Roční průměr imigrace řemeslníků, pro něž bylo udělení měšťanského práva podmínkou přijetí za členy cechů a zřízení vlastní dílny, byl v letech 1597—1648 v Prešově 13,79, v Bardějově pouze 4,46 a odpovídal intenzitě a teritoriálnímu rozsahu imigrace všech nových měšťanů. O větší atraktivnosti Prešova svědčí, že prešovské měšťanské právo získalo 19 příchozích z Bardějova, mezi nimiž bylo 8 řemeslníků, kdežto do Bardějova přesídlil jen jeden Prešovčan a dva Košičané. Do Prešova se přistěhovalo 10 měšťanů z Košic, do Košic přišli pouze tři Prešovčané, zato z Bardějova 6 řemeslníků a 2 úředníci. Také podle údajů o počtu prešovského obyvatelstva v polovině 16. století³⁴ a roku 1617 lze soudit, že v Prešově přibývalo zhruba třikrát více obyvatelstva než v Bardějově za stejné období. Vzhledem ke stavu populace ve druhé polovině 15. století, kdy řada uherských měst dosáhla vrcholné zalidněnosti, demografický vývoj Prešova neustrnul, naopak zachoval stálou vzestupnou tendenci, i když nelze hovořit o prudkém růstu nebo radikálních přesunech ve skladbě městského obyvatelstva.

³³ Archív města Košic, rkp. č. H-III/2-civ.-1, r. 1580—1666, kniha měšťanských práv. Po roce 1632 zápisy pokračovaly až v období 1650—1653, pak teprve roku 1666 kdy skončily.

³⁴ G á c s o v á, A.: Spoločenská štruktúra mesta Prešova, s. 352.

Analýza demografického vývoje Prešova v letech 1619—1660 doložila pro vnitřní město i předměstí vzestupný trend, zvláště do poloviny třicátých let 17. století. Šlo v podstatě o stejnoměrný růst lidnatosti čtvrtí vnitřního města (mimo náměstí) a předměstských čtvrtí. Prešov se rozvíjel stále v rámci středověkého opevněného města, předměstí intenzivněji nenarůstala, jejich podíl se k roku 1660 ještě snížil (zhruba o 4 ‰). Během první poloviny 17. století Prešov počtem obyvatel značně převýšil Bardějov, který demograficky ustrnul, a v padesátých letech 17. století dostihl a zřejmě předčil Levoču, takže byl nejen největším šarišským městem, ale po Košicích nejlidnatějším městem výchoního Slovenska.

Příčiny změn, jež umožnil postihnout rozbor demografického vývoje, musíme hledat v majetkové struktuře obyvatel Prešova. Jako východisko ke studiu společenské struktury města je nezbytné poznat jeho velikost, zjistit počet obyvatel, tvořících městskou komunitu, a rozložení obyvatel do jednotlivých městských částí. Již poznání velikosti města a zvláště pak trendu demografického vývoje napovídá nejen o typu města, ale i o jeho ekonomické prosperitě či stagnaci, i když počet obyvatel na základě údajů prešovských knih městské dávky vnitřního města a předměstí z let 1619—1660 odrážel pouze změny trvalejší a zásadní a byl jen jejich vnějším symptomem.

